

MÉG EGYSZER ATTILA SÍRJÁRÓL

Attila eltemetésének melankolikus leírása Jordanesnél időről időre kisebb filológiai adalékok, sőt ma már filológiai-régészeti ötletek megírására indítja a kutatókat. Ezúttal nem ezt a sorozatot kívánjuk megtoldani, hanem abból az a priori valószínűtlenségből kiindulva, vajon eltemethették-e egyáltalán a hun királyt *három* (!) koporsóba, megvizsgáljuk a főforrásnak tekintett Jordanes idevágó szöveg helyét. A régebbi kutatók ugyanis szemlátomást az egyetlen és egyedül hiteles olvasatnak a *fercula* szót tartják, ami ugyan nem koporsó, hanem pontosabban „Szent Mihály lova”, „Tragbahre”, stb. és mint ilyen, *többsben*, egyetlen személy (halott) temetésénél akkor sem hihető, ha nem a hunkorról lenne szó. A három *ferculum* úgy adódott, hogy Jordanes arany-, ezüst- és vas vereteket, vagy díszítéseket sorol fel, mintha mindegyik fém egy-egy *ferculum*hoz tartozott volna. Ha a még mindig figyelemreméltó Móra-esszét elfogadjuk, Ipolyihoz jutunk el, márpedig itt már a filológiának kell szóhoz jutnia. Ipolyi Arnold, — aki szemlátomást el nem törölhető hatással van erre az Attila — kérdésre, akkor írta hatalmas adattömeget görgető munkáját, amikor Jordanesnek még csak egy kétes értékű kiadása állt rendelkezésre: az egyébként érdemes (vö. Müller: FHG; Ptolemaios, stb.) Firmin—Didot-féle auctorsorozatban, ahol minden kétség nélkül a *fercula* szó áll. A francia fordítás is azt sugallja, („corcuil”), hogy hármás, három fémmel kivert koporsóra gondoltak, — de kérdés, hogy Jordanes is?

Sajnos máig elkerülte a többség figyelmét, hogy Jordanesnek van egy jobb, újabb és gondozottabb szövegkiadása is az MGH-ban, amelyet nem kisebb tudós gondozott, mint Th. Mommsen. Ő az apparátusban jegyzi a

* A Mócsy András hagyatékából való közleményt a szerző súlyos betegen írta egyik magyar folyóiratban való megjelentetésre.

Szerk.

fercula-t is, de helyette *copercula*-t adott, ami fedőt, szemfedelet jelent. Mommsen megérezte, hogy a *fercula* tárgyilag valószínűtlen, míg paleografaiilag nem kifogásolható módosítás, a *copercula* tárgyi szempontból találó. Először is közismert — ma már jobban, mint Mommsen korában (!), hogy a steppei népek temetkezésében a szemfedő rendkívül gyakori. Nyomai, ha másként nem, akkor a bőr, textil stb. kendőt físzítő flitterekről felismerhetők. A nehézséget legfeljebb Jordanes nehézkes szóhasználata okozhatja, aki a kendőszerű anyagnál zavaró, oda nem illő *rigore muniunt* és más hasonló kifejezésekkel hozzájárulhatott ahhoz, hogy a szilárd, ládaszerűnek képzelt *ferculumból* koporsó váljon.

Ehhez az értelmezéshez és szövegkorrekcióhoz természetesen illő lenne régészeti bizonyítékokat is hozni. Kézenfekvő közeli példaként a szarmata terület sírjaira is hivatkozhatunk (pl. Szentes-Nagyhegy) vagy a hazai hun korból néhány gazdag aranyelet apró aranyvereteire stb. Ebben az esetben természetesen számolnunk kell azzal is, hogy csakis az aranyveretek maradnak fenn kielégítő állapotban, de az ezüst- vagy vasveretek, amelyek Jordanes alapján várhatók lennének, vagy nyomtalanul elpusztultak, vagy visszahozhatatlanul elkallódtak. Óvatosan kell tehát eljárunk szöveges és anyagi tárgyként fennmaradt források egyeztetésében — mindkét forrásfajának megvannak a maga buktatói, amelyeket csak a megfelelő módszerrel lehet áthidalni.

A „kérdések kérdése” persze megválaszolatlan. Nem tudjuk, és fölös is lenne a sír hollétét kutatnunk, ami különösen azért kilátástalan, mert nem tudjuk, hogy Attilát elhamvasztották, vagy elföldelték-e? Szemfedél, a hamvakat borító díszített veretes takaró mindkét temetkezési módban elképzelhető. De reméljük, hogy az agyontárgyalt Attila-sír problémájához a Jordanes szöveg rehabilitálása bizonyos támpontot fog majd nyújtani.

Mócsy András

NOCH EINMAL ÜBER DIE SÄRGE DES ATTILA-GRABES

Auszug

Die Romantik der Wiederauffindung eines bedeutenden Fürstengrabes fesselt, nicht nur die Lokalforscher, die alles in ihrem Dorf haben wollen, sondern auch Philologen und Archäologen; dies ist eben der Fall des Attila-Grabes; die melancholische Beschreibung bei Jordanes scheint konkret, authentisch (Priskos?) zu sein und wegen ihrer Detailliertheit als Schlüsselquelle zu dienen. Dieses Mal möchten wir nur auf ein einziges Detail eingehen, das sich zumindest in der ungarischen Literatur derart eingebürgert hat, daß wenig Hoffnung besteht es kritisch zu erledigen. Laut der herkömmlichen Interpretation liegt der Großkönig in drei (!) Särgen. Die Säрге werden *fercula* genannt, was freilich nicht „Säрге”, sondern genauer „Tragbahre” bedeutet. Drei Säрге wären sinnlos, die Dreizahl in der auf Jordanes beruhenden Tradition folgt wohl daraus, daß die *fercula* mit Gold, Silber und Eisen also mit drei Metallen beschlagen und verziert waren.

Diese überreiche Bestattung ist aber so gut wie unwahrscheinlich. Drei ineinandergeschachtelte Säрге passen zu einem Pharaonen, nicht aber zu einem Barbarenfürsten der Spätantike. Die sachliche Unwahrscheinlichkeit beruht aber auf Jordanes, wir müssen daher ein archäologisches Problem mit den Methoden der Textkritik prüfen. Die zur Attila-Bestattung auch noch heute wiederholt herangezogene Textstelle findet sich am leichtesten in der Autoren-Serie Firmin-Didot, wo die Interpretation auch die französische Übersetzung beeinflusst haben dürfte. Die spätere und bessere Textausgabe von Mommsen (MGH) wurde unbegreiflicher Weise außer acht gelassen. Der Grund liegt wohl darin, daß Mommsen „unphilologisch” vorgegangen ist: er hat *fercula* aus sachlichen Gründen verworfen und mit *copercula* ersetzt, was sachlich wahrscheinlicher und auch paläographisch nicht anfechtbar ist. Unwahrscheinlich schien nur, daß die Verzierung der *copercula* mit *rigore muniunt* ausgedrückt

wurde, was zu einem festen und harten Gegenstand, zum Beispiel zu einem Sarg oder einer Kiste usw. besser passt als zu einem ledernen oder gewebenen Tuch (*coperculum*). Solche waren jedoch in den Gräbern der Steppenvölker vom Sarmatenland in Ungarn bis zum Fernen Osten üblich. Die reicheren Gräberfunde enthalten oft eine Unzahl kleiner Beschlüge aus Edelmetall, die von Jorda-

nes unsachlich beschrieben wurden (*rigore muniunt*). Das darf uns aber nicht daran hindern, der Mommsenschen Lesung den Vorzug zu geben und die romantische Idee der drei Säрге, die Dilettanten so gerne aufgreifen, zu verwerfen.

A. Mócsy